

Ultra lectione conquisitis strategematibus & non exiguo scrupulo digestis: ut promissum triū librorum implerem si modo impleui in hoc exhibeo ea quæ parum aperte descriptiōi priorum ad speciem alligata subiici uidebantur. Et erant exempla potius strategicon quàm strategemata. Quæ iccirco separauerunt: quia quanuis clara: diuersæ tamen erant substantiæ: ne si forte in aliqua ex his incidissent similitudine indocte prætermissa opinarentur: & sane uelut residua expedienda sunt in quo sicuti antea & ipse

ordinem per species seruare conabor.

De disciplina.
De effectu disciplinæ.
De continentia.
De iustitia.
De constantia.
De effectu & moderatione.
De uariis consiliis.

Cap. i.
Cap. ii.
Cap. iii.
Cap. iiii.
Cap. v.
Cap. vi.
Cap. vii.

De disciplina.

Cap. i.

Scipio ad Numantiam corruptum superiorum ducum secordia exercitum correxit: dimisso ingenti lixarum numero redactis ad minus quotidiana exercitatiōe militibus quibus cum frequens iniūgeret iter portare complurium dierum cibaria impetrabat ita: ut frigora & hymbres pati uada fluminum pedibus traicere assuesceret miles. Exprobrante subinde imperatore timiditatem & ignauiam frangente delicatioris usus ac parum necessaria expeditioni uasa: quæ maxime nobiliter accidit Caio Meuiō tribuno, Cui dixisse traditur Scipio mihi palusper tibi & reip. semper necessarius nequāquā eris. Quintus Metellus bello Iugurthino similiter lapsam militum disciplinam pari seueritate restituit cum insuper prohibisset alia carne quàm assæ elixare milites uti.

Pyrrhus delectori suo ferè dixisse tu grâdes elige ego eos fortes reddā.

Lucio Flacco & C. Varrone consulibus milites primo iure iurando facti sunt ante enim sacramento tantummodo a tribunis regabantur. Cæterum ipsi inter se cum iurabant se fugæ ac formidinis causa non abituros: neque ex ordine recessuros: nisi teli perendi feriendiue hostis: aut ciuis seruandæ causa.

Stratagematum Liber Quartus.

Scipio Aphricanus cum ornatum scutum elegantius cuiusdam uidisset dixit non mirari se quod tanta cura ornasset: in quo plus præsidii quam in gladio haberet.

Philippus cum primum exercitum constitueret uehicularum usum omnibus interdixit equitibus non amplius quam singulos lacones habere permisit. Peditibus autem denis singulos qui molas & funes ferrent in æstiuâ ex euntibus. xxx. dierum farinam collo portare imperauit.

Caius Marius recidendorum impedimentorum gratia quibus maxime exercitus agmen oneratur uasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imposuit sub quibus & habile onus & facilis requies esset. Unde & in pro uerbum tractum est Muli mariani.

Theogenes Atheniensis cum exercitum megaram duceret petentibus ordines respondit ibi se daturum deinde clam equites præmisit eosque hostium specie impetum in socios retorquere iussit. Quo facto cum tamquam ad hostium occursum præpararetur permisit ita ordinari aciem ut quo quis uoluisset loco consisteret: & cum inertissimus quisque retro se dedisset strenui autem in fronte profiluissent ut quencumque inuenerat stantem ita ad ordines milites prouexit.

Alexander Lacedæmonius egressum uia quendam castigabat cui dicens ad nullius rei rapinam se ab agmine recessisse. Respondit ne speciem quidem rapturi præbeas uolo.

Antigonus cum audisset diuertisse filium suum in eius domum cui tres filiarum insignes specie erant: audio inquit fili anguste habitare te pluribus dominiis domum possidentibus hospitium latius accipere iussitque commigrare dixit ne quod minor quinquaginta annis natus hospitio matris familias uteretur.

Quod Metellus consul cuius nulla lege impediretur quin filium contubernalem perpetuum haberet maluit tamen cum in ordine habere.

Publius Rutilius consul cum secundum leges in contubernio suo filium posset habere in legione militem fecit.

Tyberius Scaurus filium qui in saltu tridentino loco hostibus cesserat in conspectum suum uenire uetuit. Adolescens uerecundia ignominiam propter suam mortem sibi constitit.

Cotta consul in Sicilia in Valerium nobilem tribunum militum ex gente Valeria uirgis animaduertit. Idem. P. Aurelium sanguine sibi iunctum: quem obsidioni liparatum ipse ad auspicia repetenda me sanam transitu præfecerat. Cum agger incensus & capta castra essent uirgis caesum in numerum gregalium peditum referri & muneribus fungi iussit.

Fuluius Flaccus censor Fuluium fratrem suum: quia legionem in qua tribunus militum erat iniussu consulis dimiserat a senatu mouit.

Marcus Cato ab hostili littore in quo per aliquot dies manserat: cum

tradito profectionis signo classem soluisse & relictus e militibus quidam acerrima uoce & gestu exoptularer uti tolleretur circūacta ad littus uniuersa classe comprehensum supplicio affici iussit & quem occisuri per ignominiam hostes fuerant exemplo potius impendit.

Appius Claudius ex his qui loco cesserant decimum queng militem sorte ductum fuste percussit.

Paulus Lucius consul ex duabus legionibus quæ loco cesserat sorte ductos in conspectu militum securi percussit.

Fabius Rutilius ternas ex centuriis quarum statio perrupta erat securi percussit.

Marcus Antonius cum ager ab hostibus incensus esset ex his qui opere fuerant duarum cohortium militem decimauit. Et in singulos ex his centuriones animaduertit: legatum cum ignominia dimisit reliquis ex legione ordem dari iussit. In legionem quæ regium oppidum iniussu ducis dixerat animaduersum est: ita ut quatuor milia tradita custodiæ necarent. Præterea senatusconsulto cautum est ne quæ ex eis sepeliri uel lugere fas eēt.

Lucius Papirius cursor dictator Fabium Rutiliū magistrū equitū: quod aduersum dictum eius quanuis prospere pugnauerat uirgis poposcit cælū securi percussurus: nec contentioni aut precibus militum concessit animaduersionem eamque perfugientem Romam persecutus est: nec ibi quidem remissionem prius supplicii meruit quàm ad genua eius & Fabius cum patre prouolueretur: & pariter senatus & populus rogarent.

Manlius cui imperioso postea cognomen fuit filium quod is contra edictum patris cum hoste pugnauit: quanuis uictorem in conspectu exercitus uirgis cælum securi percussit.

Manlius filius exercitu pro se aduersus patrem seditionem parante negauit tanti esse quenquam ut propter illum disciplina corrumpetur & obtinuit ut ipsum puniri paterentur.

Q. Fabius Maximus transfugarum dextras præcidit.

Marcus Curio consul bello Dardanico circa Dyrrachiam cum ex quibus legionibus una facta seditione militiam detrectasset securitatemque se temeritatem ducis in expeditione asperam & insidiosam negasset quattuor legiones eduxit armatas & consistere ordinibus detectis armis uelut in acie iussit. Post hæc seditionem legionem inermem procedere distinctamque in conspectu armati exercitus stramenta coegit secare. Postero autem die similiter fossam distinctos milites facere nullis precibus legionis ab eo impetrari potuit ne signa eius submitteret nomenque aboleret. milites autem in supplementum legionum distribueret.

A Fuluius Apio Claudio consule milites ex pugna cænési in Siciliam ex senatus. C. relegati postularunt a consule Marco Marcello: ut in præliū

ille senatū con
q̄ elegerunt. Mar
eorum munere uo
alia portare tur
est a populo eo q̄
legibus in præli
ut ea legione
pendium ei no

De eff

Ruti & Cassii ex
cum una per ma
ritum in quo pon
exercitum & in el
precessisse. Qui

entiam in summa belli

Manius cum facultate

lio & qui sub Metell

uam minorem qui certio

Corbalo duabus

Parthos substinuit.

Macedo. xl. milia h

belli orbem terrarum agg

bello aduersus perlas. xi

operant.

numeros dux Thebanoru

reperire erant lacedæmo

mille sexcentorum uici

milibus græcorum qui nu

uarum milia barbarorum

græcorum perulo. xiiii

romæ suorum Xenophon

uoloca in colania reuera si

uacua lacedæmonio: ad

hanc se decepti siebat q̄ mu

ualiditate ten: ces mollos.

De continentia

Cato: uino eodem

Fabius cum Cynas

uisum daret non ac

uisum q̄ habere.

ducerentur. Ille senatū consuluit senatus negauit sibi placere cōmitti his temp. q̄ deseruissent. Marcello tamen permisit facere quod uideretur dū equiis eorum munere uacaret neue donaretur neue q̄ præmium ferret aut in Italia portare tur dum pœni in ea fuissent. M. Salinator consularis damnatus est a populo eo q̄ prædam non æqualiter diuiserat militibus.

Cum a liguribus in prælio Quintus Petilius consul interfectus esset de creuit senatus uti ea legione in cuius acie cōsul erat occisus tota infrequēs referretur stipendium ei non daretur a numeroq; rescinderetur.

De effectu disciplinæ.

Cap. ii.

Ruti & Cassii exercitus memoria proditum est in bello ciuili cum una per macedoniam iter facerent: priorq; Brutus ad fluiuium in quo pontem iūgi oportebat peruenisset Cassii tamen exercitum & in efficiendo pontem & in transitu maturando præcessisse. Qui vigor disciplinæ effecit ne solum in operibus uerum etiam in summa belli præstarent Cassiani brucianis.

Caius Marius cum facultatem eligēdi exercitus haberet ex duobus qui sub Rutilio & qui sub Metello ac postea sub seipso meruerant Rutilianū quendam minorem qui certioris disciplinæ arbitrabatur punctauit.

Domitius Corbulo duabus legionibus & paucissimis auxiliis disciplina correpta Parthos sustinuit.

Alexāder Macedo. xl. milia hoīum iam inde a Philippo patre disciplinæ assuefactis orbem terrarum aggressus innumeras hostiū copias supauit.

Cyrus bello aduersus persas. xiiii. milibus armatorum immensas difficultates superauit.

Epaminundas dux Thebanorum. iiii. milia hominum ex quibus .cccc. tantum equites erant lacedæmoniorum exercitum. xxiiii. milium peditū equitum mille sexcentorum uicit.

A. xiiii. milibus græcorū qui numerus in auxiliis Cyri aduersus Artaxerxem fuit centum milia barbarorū prælio superati sunt.

Eodem græcorum prælio. xxiiii. milia amissis ducibus reditus sui cura uni ex corpore suorum Xenophonti Atheniensi demandati per iniqua & incognita loca incolumia reuerſa sunt.

Xerxes a. ccc. lacedæmoniorūq; ad termopylas uexatus cum uix eos confecisset. hoc se deceptū aiebat q̄ multos quidem homines habebat: uiros autem disciplinæ tenētes nullos.

De continentia.

Cap. iii.

Arcū Catonē uino eodem quo remiges cōrentū fuisse tradit. Fabritius cum Cyneas legatus Epyrotarum grande pondus auri dono ei daret non accepto eo dixit malle se habentibus id imperare q̄ habere.

Attilius Regulus cum summis rebus præfisset: adeo pauper fuit ut se coniugem liberoque toleraret agello qui colebatur per unum uillicum cuius audita morte scripsit senatui de successore destitutis rebus obita serui necessariam esse præsentiam suam.

Caius Scipio post res prospere gestas in Hispania in summa paupertate decessit nec ea quidem relicta pecunia quæ sufficeret in dotem foeminae quas ob inopiam publice dotauit senatus.

Idem præstiterunt Athenienses filiis Aristidis post amplissimarum rege administrationem maxima paupertate defuncti.

Epaminundas dux Thebanorum tantæ abstinentiæ fuit ut in suppellectili eius præter aenum & ueru unicum nihil inueniretur.

Hannibal surgere de nocte solitus ante noctem non requiescebat crepusculo demum ad cœnam uacabat: neque amplius quàm duobus lectis discubebatur apud eum. Idem cum sub Hasdrubale imperatore militaret prærunque super nudam humum sacco tectus somnos capiebat.

Aemilianum Scipionem traditur in itinere cum amicis ambulantiem ac cepto pane uesci solitum.

Idem & de Alexandro Macedone dicitur.

Masinissam nonagesimum ut dicitur annu agerem meridie ante tabernaculum stantem uel ambulantiem capere solitum cibos legimus.

Curius cum uictis ab eo sabinis ex senatusconsulto ampliaretur ei modus agri quem consumati milites accipiebant gregalium portione contentus fuit malum ciuem dicens cui non esset id quod cæteris satis.

Vniuersi quoque exercitus notabilis sæpe fuit continentia: sicut eius qui sub Marco Scauro meruit. Namque memoriæ tradidit Scaurus pomiferam arborem quæ in pede castrorum fuerat completa metatione postero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam.

Auspiciis imperatoris Cæsaris Domitiani Augusti germanico bello quod Iulius ciuis in gallia mouerat ligonum opulentissima ciuitas: quæ ad ciuilem descuerat: cum adueniente exercitu Cæsaris: populationem timeret quod contra expectationem inuiolata nihil ex rebus suis amiserat in obsequium redacta septuaginta milia armatorum tradidit.

Lauinius qui Corintho capta non Italiam solum: sed etiam prouinciam tabulis statuisque exornauit: adeo nihil ex tantis manibus in suum conuertit ut filiam eius inopem senatus ex publico dotauerit.

De iustitiâ.

Cap. iiii.

Amillo phaliscos obsidenti Iudi magister liberos phaliscorum tanquam ambulandi causa extra murum eductos tradidit dicens repetendis obsidibus necessario ciuitatem imperata facturâ: Camillus non solum spreuit perfidiâ sed etiâ restrictis post terga

stragemata. nigris. agris. quæ fraudem non dederant.

ducentum Romanorum. quæ est daturum. sed etiam construeretur. arbitratu regi. medicum Romanorum. con. Ca. v.

Nes Pompeius. quæ i triumpho. sed potius moriturus. nigris oratione graui.

inuidia. in tumultu. legionem totâ exau. exauctorauerat.

ad cannas. quæ non per ipsum. plebs don. maior.

populo acta. sed tempore. barbâ & capillo.

honoribus. quæ ei. T. Octavianus & Octavianus. in minoribus castris.

per gladios & per hostium. ad erumpendum. pedibus. reuenerunt. Cassius in Hispania. in quo circ. incipiente. P. Decius. ab.

Stratagematum Liber Quartus.

manibus magistrum. uirgis. agendum ad parētes tradidit piis adeptus beneficiis uictoriā quam fraude nō cupierat. Nam phalisci ob hanc iusticiā sponte ei se dederunt.

Ad Fabricium ducem Romanorū medicus pirrhi Epyrotarum regis puenit pollicitusq; est daturum se uenenum Pyrrho si merces sibi i qua ope reprecium esset constitueretur. Quo facinore Fabricius agere uictoriam suam non arbitratus regi medicam detexit: atq; ea fide meruit ut ad petēdam amicitiam Romanorū compelleret Pyrrhum.

De constantia.

Ca. v.

Neus Pompeius minātibus direpturos pecuniam militibus quā i triumpho ferretur Seruilio & Glaucia cohortātibus ut diuideret eam ne seditio fieret affirmauit nō triumphaturū se sed potius moriturū q̄ licētiae militum succumberet. Castigatisq; oratione graui laureatos fauces obiecit ut ab illorum inciperent direptione: eaq; inuidia redegit eos ad modestiam.

Cæsar seditiōe in tumultu ciuiliū armorum acta: maxime tum tumētib; animis legionē totā exauctorauit ducibus seditionis securi percussis. Mox eos quos exauctorauerat ignominia deprecātes restituit & optimos milites habuit.

Paulus amisso ad cannas exercitu offerēte equum Lentulo quo fugeret supesse cladi quanq̄ nō per ipsum contracte noluit: sed i eo saxo cui se uulneratus adclinauerat p̄dedit donec ab hostibus oppressus cōfoderetur.

Varro collega eius uel maiore constātia post eandem cladem uixit gratiaq; ei a senatu & populo actæ sunt quia non desperasset remp. Non autē uitæ cupiditate sed reip. amore se supfuisse reliquo ætatis suæ tpe approbavit. Nam & barbam & capillum submisit. & postea nunq̄ recumbēs cibum cepit honoribusq; cum ei deferrent a populo renuntiauit dicēs felicioribus mḡratibus reip. opus esse.

Sēpronius Tuditanus & Octauus tribuni militū omnibus fufis ad cannas cum in minoribus castris circūfederētur suaserunt cōmitionibus ut stringerent gladios & per hostiū p̄sida erumperent secū: id sibi esse animi etiam si nemini ad erumpēdum audacia fuisset: affirmās decūtātibus. xii. omnino equitibus uel peditibus qui comitari substinerant repertis incolumes canusium peruenerunt.

C. Fonteius Crassus in Hispania cum tribus milibus hominum prædatum profectus: locoq; in quo circūuētus ab Hasdrubale ad primos tantū ordinis relato cōsilio incipiente nocte quo tempore minime expectabaf p̄statiōes hostiū erupit. P. Decius tribunus militū bello Sānitico Cornelio cōsule iniquis locis dephēso ab hostibus suafit ut ad occupādū collē q̄ in p̄p̄quo erat modicā manū mitteret: seq; ducē his q̄ mittebant obtulit.

aduocatus in diuersis hostis emisit consulem. Decium autem cinxit obse
d. tq; illas quoq; angustias: nocte eruptionem cum eluctatus esset Decius
incolumis cum militibus consuli accessit.

Idem fecit sub Atilio Calatino consule cuius variaz traduntur nomina.
Alii Briarchium: nonnulli Cedippum: q̄ plurimi Calphurnium fama uoci
ratum scripserūt. Hic cum demissum in eam uallem uideret exercitum cu
ius omnia latera quæ erāt superiora hostis infederat depoposcit & accepit
a consule trecentos milites quos hortatus ut uirtute sua exercitum serua
rent in mediā uallē decurrit ad opprimēdos eos undiq; descēdit hostis lō
gēq; & aspero plio retētus occasione cōsuli ad extrahendū exercitū dedit.

Cæsar aduersus germanos & regem Arionistum pugnaturus confusus
animis pro concione dixit nullius se eo die opera nisi decimæ legionis usu
rum. Quo assecutus est: & ut decumani tanq̄ præcipuæ fortitudinis testi
monio concitarentur: & cæteri pudore ne penes alios gloria uirtutis esset.

Lacedæmonius quidam nobilis Philippo denuntiante multis se prohi
bituz nisi ciuitas sibi traderetur: nū inquit & patria mori nos prohibebit.

Leonidas Lacedæmonius cum dicerentur Persæ sagittarum multitudi
ne nubēs esse facturi: fertur dixisse melius in umbra propugnabimus.

Celius prætor urbanus cum ei ius dicenti Picus in capite insedisset: &
aruspices respondissent dimissa aue hostium uictoriam fore necata popu
lum Romanum superiorem auem occidit. Qua occisa nostro exercitu ui
cente ipse cum. xiiii. celis ex eadem familia in prælio est occisus: hunc qui
dam non Celium: sed Lælium fuisse: & Lælios non Celios pertiisse credūt.

P. Decius primo pater postea filius in magistratu se pro rep. deuouerūt:
admissi q; in hostem equis adepti uictoriam patriæ contulerunt.

Lucius Crassus cum bellum aduersus Aristonicum in Asia gerens: inter
eliam & mirtynam in hostium copias incidisset & inuitus abduceret ex
cratus in con'ule Romano captiuitatem: uirga quæ ad equū erat usus thra
cia quo tenebatur eruit: atq; ab eo per dolorem citato transuerberatus
decus seruitutis ut uoluerat effugit.

M. Cato Censorii filius in acie decedente equo prolapsus cum ai aduer
tisset gladium exisse uagina: ueritus ignominiam rediit in hostem: ex eog
aliquot uulneribus recuperato gladio deinde reuersus est ad suos.

Petilini a Pœnis obsessi parentes & liberos propter inopiā eiecerunt ipsi
coriis madefactis & igne siccatis folijsq; arborum & omni genere animali
um uitam trahentes. xi. mensibus obsidionem tolerauerunt.

Hispani cum Fabrescense omnia eadem passi sunt nec oppidum Herculio
leio crediderunt.

Casilini obsidente Hannibale tantam inopiam perpeffi sunt: ut centum
denariis murem uenisse pro cūto memoriz sit: eiusq; uenditorē famæ pi

aduerum aut uixisse fide
tum oppugnaret Myr
saris oratus futurum
oppidanos: illi
romanis fidem pe
cum a Viathotis lit
lappicia pignora
ne se dederent fan
moderatore.
Vintus Fabius Min
corum iactura caper
Xenophon cu equ
re uisisset unus ex
riola sedente impare
destinati iur
comilitibus
concederet equū &
byeme duceret ex
Cicij conspectu
iustit: dicit ei si i
Macedonia na
Vespasianus c
angustiage re
centu construat
De uariis consiliis.
Athen dicebat idē eē si
dus con tra uicia cor
Domitius corbulo d
Paulus imperatorem
significans moderatior
Athenus fertur dixisse c
imperatorum me mater no
Athen Teutono provoca
Athenus mortis esset laque
contempe sta
supraisset cum uict
experimēto did
inconsul
duobus equis quo

Stratagematum Liber Quartus

isse emptorem aut uixisse fide tamen seruare Romanis perseuerauerunt.
Cizicū cum oppugnaret Mythridentes captiuos eius urbis produxit: ostēdit q̄ obfessis: arbitratus futurum ut miseratiōe sociorum compelleret ad deditionem oppidanos: at illi cohortati ad patiendam fortiter mortem captiuos seruare romanis fidem perseuerauerunt.

Eginenses cum a Viathotis liberi & coniuges cederentur præoptauerunt spectare supplicia pignorum suorum q̄ a romanis deficere.

Numantini ne se dederent famæ mori præfixis foribus domuum suarum præmaluerunt.

De effectu & moderatione.

Cap. vi.

Virtus Fabius Minutius hortante filio ut locū idoneum paucorum iactura caperet: uis ne inquit tu ex illis paucis esse.

Xenophon cū equo ueheret & pedites iugū quodā occupare iussisset unus ex eis obmurmurādo q̄ diceret facile eū laboriosa sedentē impare: desiluit & gregalē equo imposuit cursuq; ipse pedestri ad destinatū iugū puenit. cuius scī ruborē cū ppeti miles nō posset irridētibus cōmilitōibus spōte descēdit: Xenophōtē uix uniuersis ppulerūt ut cōscēderet equū & laborē suū ī necessaria duci nūerā uellet.

Alexāder cū hyeme duceret exercitū residens ad ignē recognosce: e p̄ter eūtis copias cepit. Cūq; conspexisset quendam quozq; exinanitū frigore cōfidere loco suo iussit: dixitq; ei si in Persis natus esses in regia sella sedisse tibi capitale foret in Macedonia nato conceditur.

Dius Augustus Vespasianus cū quendam adolescentem honeste natū in militiæ inhabilem angustiaz rei familiaris causa eductū ad longiorem ordinem reiecesset censu constituto honesta missione exauctorauit.

De uariis consiliis.

Cap. vii.

Aesar dicebat idē eē sibi cōsiliū aduersus hostē: q̄ plerisq; medicis contra uicia corporum fame potius q̄ ferro supandū.

Domitius corbulo dolobra. i. sensu hostē uicēdū eē dicebat.

Paulus imperatorem senem moribus dicebat esse oportere significans moderatiora sequenda consilia.

Scipio Aphricanus fertur dixisse cum eum parum quidam pugnatorem dicerent imperatorem me mater non bellatorem peperit.

Lucius Marius Teutono prouocanti eum & postulanti ut prodiret respondit: Si cupidus mortis esset laqueo eum uitam posse finire: cūq; demōstraret ei gladiatorem contempte statuere & prope exactæ ætatis obiecit ei dixitq; si eum superasset cum uictore congressuq;.

Quintus Serrorius experimēto didicerat se imparē uniuerso romano exercitui ut barbaros quozq; inconsulte pugnam deposcentes doceret: adductis in cōspectū duobus equis quozq; p̄ualido alteri alteri admodū exili

duos admouit iuuenes: similiter electos robustum & gracilem: robustiori imperauit equi exilis uniuersam caudam abrumpere gracili ualētioris p̄ singulos pilos uellere. Cū gracili successisset quod iperātū esset, ualidissimus cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur naturam inquit. Sertorius Romanæ uirium per hoc uobis exemplum ostēdi milites insuperabiles sūt: uniuersos agrediēdi eosq; lacerabit & carpet q; per partes attētauerit.

Valerius leuinus consul cum intra castra sua exploratorē hostiū deprehendisset: magnamq; copiæ suarum fiduciam haberet circumduci eum iussit terrendiq; hostis causa exercitus suos uisendos speculatoribus eorū quotiens uoluissent patere.

Cecilius primi pilaris qui in Germania post Valerianam cladem obsessis nostris pro duce fuit ueritus ne Barbari ligna quæ cōgesta erāt uallo admouerēt & castra eius incēderent simulata lignorū inopia missis undiq; q; ea furarent effecit ut Germani uniuersos truncos amolirētur.

Caius Scipio bello nauali Amphoras pice: & tede plenas in hostium classem iaculatus est quæ iactus & pondere foret noxius: & disfundēdo quæ continuerant: alimētum præstarent incendio.

Hannibal regi Antiocho mōstrauit ut in hostium classem uascula iacularetur: uiperis plena: quarum metu perterriti milites a dimicatiōe & nauiticis ministerijs impeditur. Idem fecit iam cedente classe sua prusias.

Marcus Porcius de impetu in classem hostium cum transiuisset deturbatis ex ea penis: eorumq; armis & insignibus inter suos distributis multas naues hostium quos sociali habitu tefellerat merfit.

Athenienses cū subinde a Lacedæmoniis ifestaretur diebus festis quos sacros mineruæ extra urbem celebrabant omnē quidem quolētium imitationem expresserunt: armis tamen ueste celatis: pacto ritu suo nō statim Athenas reuersi sed ptinus ide rapti acto a gmine eo tēpore quo minime timebant agros hostiū qbus subinde prædæ fuerāt ultro depopulati sunt.

Cassius onerarias naues non magis ad alios usus accēdas oportuno uēto in classem hostium misit: & incendio eam consumpsit.

M. Liuius suso Hasdrubale hortātib; eū qbusdā uo hostē ad iternitionē psequere respondit aliq; & sup̄ sint qui de uictoria nostra hostibus nūtiēt.

Scipio Aphricanus dicere solitus est hosti non solum dandam esse uiam, fugiendā: sed etiam muniendam.

Pericles Atheniensis affirmauit incolumes futuros hostes: si deponerēt ferrum: eiusq; obsecutis conditionibus uniuersos qui in singulis ferreas fibulas habuissent interfici iussit.

Hasdrubal subitiens dolum numidis ingressus fines eorum resistere parantibus: affirmauit ad capiēdos se uenisse elephantos quibus ferax ē numidia ut hoc permetterent securitatē poscentibus. promisit & ex ea psuasit.

sione aduocatos ad ortus sub leges redegit.

Aleta Lacedæmōius ut Thebanoz̄ com meatum facilius ex opinato aggrederetur in occulto paratis nauibus tanq̄ unam oīno haberet turrē cōmeatibus in eam exercebat quodam deinde opere omnes naues in thebanas transnauigātes imisit & cōmeatibus eoz̄ potitus est.

Ptholemæus aduersus Perdica exercitu præualētem ipse inualidus omne pecudū genus religatis ad tergum quæ traherent carpētis agendum p̄ paucos curauit equi. es ipse p̄gressus cum copiis quas habebat effecit: ut puluis quem pecora excitauerat speciem magni exercitus sequētis moueret. Cuius expectatione territū fecit hostem.

Mironides Atheniensis aduersus Thebanos equitatu p̄ualentes pugnaturus in campis suos edocuit manētibus esse spem aliquā salutis cedentibus autem pernitiōsissimum. **Qua** ratiōe confirmatis militibus uictoriā consecutus est.

C. Pinarius in Sicilia p̄sidio enne præpo situs: clauēs portæ quas penes se habebat reposcentibus Atheniensibus q̄ suspectos eos tanq̄ transitionē ad penum pararent habebat: petiit unius noctis ad deliberationem spatiū idicariq̄ militibus fraude Græcoz̄ cum præcepisset ut parati postera die signum expectarem: postera luce assistentibus reddituz̄ se clauēs dixit: sic idem oēs Athenienses occidit.

Hiphycrates dux Atheniensiuū classē suam hostili habitu instruxit: & ad eos quos suspectos habebant inuectus cum effuso studio exciperetur dephensa eoz̄ p̄sidia oppidum diripuit.

Romani cum campanis equitibus nullo modo pares essent. **Quitus** Neuius centurio in exercitu Fuluii flacci pro cōsulis excogitauit ut delectos exercitu ex toto qui uelocissimi uidebantur ex melioris stature erant spatulis non amplis & galericulis: gladiisq̄ ac septenis singulos hastis quaternorum circiter pedum armare eosq̄ ad unctos equitibus iuberet usq̄ ad moenia prouehi deinde ibi positis nostris equitibus incipere inter hostium equitatum præliari. **Quo** facto uehementer & ipsi Campani afflicti sunt: & maxime equi eorum: quibus turbatis prona nostris uictoria fuit.

Publius Scipio in Lidia cum die ac nocte hymbre cōtinuo uexatū exercitum Antiochi uideret nec homines tantum aut equos deficerē uerū arcus quoq̄ madentibus neruis inhabiles factos exhortatus est suos: ut postero quāuis religioso die cōmitteretur prælium quam sententiam secuta uictoria est.

Catonem uastantem Hispaniam: legati legatum qui sociorum populus erat adierunt orauerunt auxilia. Ille ne aut abnegato adiutorio socios alienaret: aut deducto exercitu uires minueret tertiam partem militum cibaria parare & naues ascendere iussit: dato p̄cepto ut cauti uentos retro redi

rent: recedens interim aduentantis auxilii rumor uti lege tantū excitauit animos ira hostiū consilia decussit.

Cæsar cū in partibus Pompelanis magna equitum Romanorū esset manus: eaq; armorū scientia milites conficeret: ora oculosq; eorū gladiis peti iussit: & sic aduersam faciem cedere coegit.

Vacceri cū a Sempronio Graccho collatis signis urgerētur uniuersas copias cinxere plaustris quæ impleuerat fortissimus uiris muliebri ueste tectis Sempronium tanq̄ aduersus foeminas audacius ad obsidendos hostis cōsurgentem hi q; in plaustris erant aggressi fugauerūt.

Eumenes Sardinianus ex successoribus Alexandri in castello quodam clausis qui exercere equos non poterant certis quotidie horis: ita suspendebat ut posterioribus pedibus innixi prioribus alleuatis dū naturalem assistendi apperūt cōsuetudinē ad sudorē undiq; crura iactarent.

Marcus Cato pollicentibus Barbaris duces itinere: & insuper præsidium si magna sūma eis promitteretur. non dubitauit polliceri: quia aut uictoribus ex spoliis hostilibus dare licebat aut interfectis soluebat pmissio.

Quintus Sempronius post infaustam aduersus Pœnos dimicationem: qua collegam Marcellum amiserat cū comperisset potitum anulō interfecti Hannibalem litteras circa municipia totius Italiæ dimisit ne crederent epistolis siquæ marcelli anulō obsignatæ perferrentur. Monitione contentus ut Salapia & aliæ urbes frustra hānibalis dolis tentarent.

Post Cannensem cladem percussis ita Romanorū animis ut pars magna reliquarū nobilissimis auctoribus deserendæ Italiæ iniret consilium: Publius Scipio adolefcens admodū impetu facto in eo ipso in quo talia agitantur cetu pronūtiavit manu se sua interfecturū nisi qui iurasset non esse sibi mente in destituende reipublicæ. Cūq; ipse primus religione tali se obligasset stricto gladio mortem unex proximis minatus nisi acciperet sacramentū. Ille metuens cæteros etiam exemplo coegit ad iurandū.

Volscorū castra cū prope a uirgulis siluarū posita esset: Camillus ea omnia quæ exceptū ignem usq; in uallū perferre poterat incēdit & sic aduersarios exiit castris.

Perfes bello sociali eodem modo prope cum copiis omnibus interceptus est.

Metellus in Hispania castra moturus cū in agmine milites continerent se intra castra Hermocrates detētos eos postero die habilioribus iam suis tradidit bellūq; confecit.

Melciades cū ingentem Persarū multitudinem apud Marathonem fudisset Athenienses circa gratulationem morantes compulsi ut festinarēt ad opem urbi ferendam: quā classis Persarū petebat. Cumq; percurrissent implessentq; moenia armatis Persæ rati ingentem esse numerū Athenien-

Stratagemat
 apud Marath
 exemplo nauibus
 Atheniēsis cū excep
 operates
 cedere cogit
 compleuit: qu
 Quæ facie de
 inermesq;
 Atheniēsum uic
 armis induit.
 apud
 superstantiū ag
 die & nauali & pe

sim Rome per Venera
 Anno. M. cccc.

Stratagematum Liber Quartus.

sium:& alio milite apud Marathonem pugnatū: alio pro muris suis oppo-
ni circūactis extemplo nauibus Asiam repetierūt.

Pisistratus Atheniēsis cū excepisset Megarensiū classē quā illi ad eleū
noctu applicuerant ut operatas cereris sacro scēminas Atheniensīū rape-
rent: magnāq; edita cede eorū: iustus esset suos: eadem quæ ceperat nauigia
Atheniensi milite compleuit: quibusdam matronarū habitu captiuorū in
conspēctu locatis. Quā facie decepti magarēses tanq̄ suis & cum successu
renauigantibus effusi inermesq; rursus oppressi sunt.

Conon dux Atheniēsiū uicta classe Persarū apud insulam Cypron mi-
lites suos captiuis armis induit. & eisdem Barbarorū nauibus ad hostem
nauigauit in pamphiliam apud flumen Eufmedoniam. Persarū quia & na-
uigia & habitum superstantiū agnoscerent: nil cauerunt. Subito itaq; op-
pressi eodem die & nauali & pedestri prælio uicti sunt.

FINIS.

Impressum Rome per Venerabilem uirum Magistrum Eucharium Sil-
ber: alias Franck Anno. M. cccc. xciii. die tertio nouembris.

Itaque alio milite quod Maximo...
in curia...
Pulcherrimus...
notandum...
rem...
Ab...
con...
trans...
Con...
les...
navig...
vige...
per...
FINIS

laqueus...
par...
...

ES Militari
Et Cassid
alarum ab
tionis uoc
utantur. E
cantur: pp
pedites in
vita. Avilla a focis uel
appellata est q
qui milites pban.
est secundum matricul
est exte sit acies: q
spacio miles c
mactentia ut in ipso im
terno picipedum ut q
pono quem Cuneum
no prodesse consuevit
dueris locis: & ex diuer
tione: affectione con
tempo. Necessè est aut
regionibus semp au
tandi magis admi
duabus inuenitur singule
pripus q binas duxisse l
tantatio: tanta fiducia
posse. Sciendum est et
et prima cohors reliquis
tione atq: institutione litter
prip aquilam: que precip
regionis insigne: imag
pripus & paxentia signa
pripus: C. xxxii. & app
pripus enim cum pugnan
pripus habet pedites. D. L.
pripus. Terra cohors simile
pripus: terra ualidiores &
pripus habet pedites.
pripus. L. vii. Sed